

SZELÉNDI GÁBOR intézeti tanár
Tanítóképző Intézet, Kaposvár

SZOCIALISTA RENDSZERÜNK MEGSZERETTETÉSE AZ OLVASÁSTANÍTÁSBAN

(3. osztály)

A szocialista hazafiság lényege épülő hazánk politikai, társadalmi és gazdasági rendjének szeretete, megbecsülése. A mi hazafiságunk elsősorban a jelenből és a szocialista fejlődés távlatából táplálkozik. Ezt a mai, szocialista hazát kell szeretnie gyermekeinknek, s ezt tettekkel kell bizonyítaniuk. Cselekvő, alkotó hazaszeretetre van szükségünk, — akár nagy feladatok, akár hétköznapi tettek vállalásában nyilvánul meg — ennek kialakításán kell fáradoznunk.

Nevelési Tervünk a *Szocialista társadalmunk magasabbrendűségének és távlatainak megértése, elfogadása* című fejezetében azt a tevékenységi formát ajánlja, hogy vegye számba (a tanuló) otthoni és iskolai környezetében azokat a jelenségeket, eseményeket, amelyek a gyermekek boldog életére utalnak, állapítsa meg, hogy hazánkban a dolgozók gyermekeit minden szükségessel el tudják látni. (1) Mivel tanulóinkban a legeredményesebben saját életükkel, tapasztalataikkal kapcsolatban alakíthatók ki ismeretek és érzelmek, ezért jelentős a mai gyermekeket megismer-tetése és szembeállítás a gyermekek múltbeli sorsával.

Eléggé gazdag anyag áll rendelkezésünkre a mai boldog gyermeket bemutatására, kezdve a *Szeptemberi csemetés* című verstől, amelynek alap gondolatai szépek, mert igazak. Tanulóink közül mind többen jutnak el hazánk szép tájaira, ahol nekik szép a nyár, a víz, a játék, mert gondtalanul tölthetik el a vakációt, akár a Balatonnál, a Duna mellett vagy a hegyek között pihennek. És csodálatos az utazás, hiszen messze tájakra eljutnak ma már gyermekeink, sokan még külföldre is. Nagy élményt jelent számukra: a nyaralás, egyre több tanuló vall erről személyes tapasztalatok birtokában. Nem idegen tőlük az iskoláinkban új ruhába öltözött sok-sok pad, tábla, virágos fal és ablak, a napsütötte osztálytermek lélekvidító látványa. Szerte az országban sok-sok tanulónk jár olyan „fényes palotába”, mint az *Új iskolánk* című versben megénekelte, s vallja boldogan, hogy az övék a legszebb a világon. A szűkebb pátriához, a szülőföldhöz és annak iskolájához való szeretet és ragaszkodás kimunkálásának nemes feladatára utalunk itt, melynek fontosságához nem fér kétség, mely egy szál a sok között, amely nagyon erősen köti e hazához ifjú majd felnőtt fiát, arra a feladatra, melynek kiteljesítésében még elég sok adósságunk van. (A névadás, a hagyományok kialakítása és ápolása, a sajátos iskolai atmoszféra megteremtése mind benne foglaltatik ebben a munkában.)

El kell jutnunk oda, hogy tanulóink magukénak érezzék és féltő gonddal óvják (*Az iskola-pad* c. olv.), minden benne levő értékért felelősséget érezzenek, hiszen a dolgozó nép — apáik anyáik, testvéreik — munkájából lett valóság a sok szép új iskola, melynek tágas ablakain beáradhat a napfény, s az új padok, táblák mellett szép színes képek teszik hangulatosabbá, barátságossá a termeket, meg a tanulók által készített díszítések, nem úgy mint régen azokban a szomorú kis iskolákban, ahová Három Matyi meg a többi szegény gyerek járhatott. (Három Matyi.) Ahol nyomorúságos felszerelés között kellő világosság nélkül, sokszor hideg teremben tanulhattak a szegény gyerekek, sokszor az álmosságtól, fáradtságtól és éhségtől el-elbőbiskolva, mint Matyi. Hiszen kellő táplálkozás és ruházat nélkül kellett sokszor hosszú kilométereket megtenniök, úttalan utakon, hóban-sárban, hogy eljussanak az iskolába. Hasonlítsuk össze a múltbeli iskolát a maival, képek, irodalmi szemelvények és személyes élmények segítségével is, ahogyan az Útmutató (2) tanácsolja. Nagyon megszívlelve azt a gondolatot, hogy nem az ijesztgetés, a múlt nehézségein való elmélkedés a célunk, azzal hogy a tanulók elé tárjuk a gyermekek felszabadulás előtti nehéz életét, hanem a jelen társadalmi életének megbecsülését szolgáljuk vele, ha a múlt egyes társadalmi jelenségeinek feltáráásával érzékeltetjük azt, hogy a jobb életért (lakásért, ruháért, tanulási jogért) a szülőknek küzdeniük kellett. Hosszú történelmi, társadalmi harc eredményeként jutottak el odáig hazánkban a gyermekek, hogy olyan körülmények között élhetnek, mint a *Molnár család* gyermekszereplői, meg a *Meglepetés* című. Akiknek sorsa a mai gyermekek jelenét példázza, a szép lakásban élőkét, kik jól táplálkoznak, meleg és több szobás lakásban élnek, tanulnak, olvasnak, televíziót néznek, rádióznak.

Ugyanúgy mint ők, az osztály tanulói is tudnak szerény ajándékot venni szüleiknek jelesebb alkalmakkor, s erős legyen bennük a belső készítetés, hogy mindig vegyenek is. A szülők iránt

érett szeretet és megbecsülés a jó tanulás és magatartás mellett a családi ünnepek, megemlékezések során is nyilvánuljon meg tanulóinknál, erősítve az összetartozás érzését, a szülői ház iránti szeretet kialakulását, mely a szocialista hazafiság nem elhanyagolható vonása. Olvasmányaink hősei a mai gyermekek életét, szemléletét példázzák, akik már természetesnek veszik, hogy gáztűzhelyek, villamos készülékek könnyítik meg a munkás édesanyák életét, hogy ők a napközben tanulnak, játszanak, művelődnek, hogy végzett munkája alapján ma így élhet nálunk egy munkáscsalád, egy dolgozó család.

Vétecsük észre tanulóinkkal, hogy társadalmunk milyen áldozatokat hoz értük, azért is, hogy nyugodtan játszhasznanak, sokszor a kötelező munkán túl külön dolgoznak társadalmi vállalásként, hogy szaporodjanak a játszótérek, a parkok. (*Játszótér készül* c. olv.) Közös elemzéssel domborítsuk ki, hogy ugyanúgy kell óvni-féltetni a játszótér új hintáit, játékszereit, mint az iskolapadot, az osztályuk berendezéseit, ugyanúgy kell védeni a park fáit, virágait, mint az otthoni kert értékeit, a lakás felszerelését, mert egyformán a „miénk”, a dolgozó embereké ez is, az is. Meg kell értetnünk tanulóinkkal, hogy minden tönkretett pad, hinta vagy megrongált eszköz, megcsúfított fa, kitépített virág annak idején az édesapák, édesanyák munkájából került a helyére, az ő verejtékük is benne van, és a pótlásuk szintén újabb munkával jár, hatalmas áldozatokat követel tőlünk. Hogy ezek helyett mennyi új játszótér, park születhetne sok gyermek és felnőtt örömére, szórakozására. Hol okos, szép szóval, hol kellő szüvedéllyel hassunk tanítványainkra annak érdekében, hogy a magukénak érezzék a közös dolgainkat, értékeinket, hogy ne szőlám legyen náluk, felmondott lecke: a szocialista tulajdon védelme, hanem mindennapi tetteinkben, magatartásukban érvényesülő erős, belső késztetés, hogy milliós értékek ne menjenek veszendőbe évről évre. Hogy érezze magáénak e hazát minden értékével a gyermek, tanulója meg védeni-óvni, gyarapítani. Értelem, érzelem és szokás együttes ereje segíthet jelentősen e téren.

Egészségügyi ismeretnyújtó munkánk közben, a megelőző oltásokról tanítva ki kell emelnünk a védőoltások szükségese voltát, az ezzel kapcsolatos felelősséget saját magunk és társaink iránt (időben, mindenkire kiterjedten lehessen alkalmazni), azonkívül az oltások ingyenességét is, azt a feltét gondoskodást, melyet szocialista államunk tanúsít irántunk a védőnői rendszer megteremtésével, a jól felszerelt kórházak és rendelőintézetek létesítésével és fenntartásával, ahol az orvosok és ápolónők mindent megtesznek a gyermekek, betegek egészségének helyreállításáért. (*Oltás az iskolában. Megjött a védő néni, Kórházban voltam* c. olv.) A feldolgozás közben felhasználva a szűkebb hazai fejlődését, amely az orvosi rendelő, gyermekszakrendelések, fogorvosi hálózat állandó bővítésében kimutatható. Hangsúlyoznunk érdemes, hogy a mi társadalmunkban a gyógyításnak minden eszköze, gyógyszerere az orvosok rendelkezésére áll az ember, a gyermek egészségének megóvása, visszaadása érdekében, hogy semmi sem drága, nem elérhetetlen, ha a beteg gyógyulásáról van szó. A mi társadalmunk megvalósítja azt az elvet, hogy a legfőbb érték az ember. Ennek a sok anyagi és szellemi áldozatnak megvan a kellő eredménye, így ennek köszönhető, hogy a hajdani népbetegség, a tbc. lassan már megszűnik „magyar betegség” lenni, egyre kevesebb ember kapja meg a fokozott egészségügyi gondoskodás és a jobb életmód következtében. (*A tbc.*) Már ebben az osztályban is szólhatunk arról, hogy a kapitalista országokban mennyire más a helyzet ma is — mint régen nálunk is volt — a kötelező, mindenkire kiterjedő biztosítás hiányában, a nyugdíjrendszer hiányában, hogy mennyire létbizonytalanságba kerül a beteg ember, majd a munkából kiöregedő ember a nem szocialista társadalomban.

A gyermekek mai életének bemutatását méltó módon lezárhatja a *Kisdobos-induló* feldolgozása, amelynek során egyrészt választ adhatunk a miért ilyen vidám a kisdobosok élete kérdésére: szerető gondoskodás otthon és iskolában, jólét, változatos életmód, szórakozás; sumázva: szép élete van a gyermekeknek nálunk. Másrészt kibonthatjuk azt a gondolatot: miért hűséges gyermeke a kisdobos a magyar hazának, a kérdést hogyan lehet hűséges gyermeke a kisdobos szocialista hazánknak. (3)

A *gyermekek múltbeli életéről* tanítva számos lehetőségünk van a hazafias nevelésre, a fejlődés észrevételére. Hogy mennyire sanyarú sorsa volt a szegény emberek gyermekeinek, azt példázza a sarkantújs csizma után hiába áhító kisgyermek története (*A cinegőfészek*), akihez hasonlóan sok gyermek vágyódott olyan elérhetetlen dolgok után, mint egy szép csizma, új ködmön, vagy József Attila szavaival élve olyan gazdagság után, melyben még libasült, cukorka és kugler is jut néha a szegényemberek fiának, akiknek ez lenne a boldogság, amivel dicsekednének fűnek-fának. A gyermekek múltbeli nehéz életét mutatja be Három Matyi története, aki erejét meghaladó munkára kényszerült beteg, öreg rokona helyett, pedig vékonydongájú, sápadt fiúcska volt. Természetesen következett ebből, hogy nem tudott az órákon figyelni a fáradságtól, álomságtól, nem tudta azt a tudást sem elsajátítani, mit a korabeli iskola adott, ha mégoly eszes, tehetséges gyerek volt is. Móra Ferenc megható története, A *szánkó* nemcsak a humanizmusra nevelés gazdag lehetőségét adja, nemes jellemvonások kialakítására alkalmas, hanem a felszabadulás előtti gyermekélet jellemző képét is megrajzolja, a játék nélküli, játszás után sóvárgó gyermekekkel, akik azután hössé magasodva hozzák meg az áldozatot, az egyszer sem élvezett

szánkót feláldozva. A felszabadulás előtt élő munkásgyerekek cseppet sem könnyebb sorsáról szemléletes képet rajzolhatunk a nagyon nehéz, embert is megpróbáló, gyereket megkínzó lepedőgyári munka megismertetésével, amelyben része volt nagy költőknek, József Attilának éppúgy, mint sok kis kortársának. (*A lepedőgyárban.*)

A városi „mezitlábaskról”, a jó ruha, a jó cipő, a cukor, a játék után hiába vágyódó kisgyermekéről tanítva fel tudjuk villantani azt az egész országra — falura, tanyára, városra — kiterjedő szegénységet, amelyben felnőttek-gyerekek éltek a régi rendszerben. (*Mezitlábask a Csasziában.*) Mint ahogy az *Érik a szőlő* című népdalunk is a kenyértelenséget, a szegénységet, az úri elnyomást panaszolja, melyben évszázadokig éltek nálunk a szegény emberek, mely miatt nem tudták biztosítani gyermekeiknek a megfelelő étkezést, ruházatot, az iskolába járást. Mivel gyermekeinknek, ifjainknak ezekről a nehéz évekről személyes tapasztalataik nincsenek, és saját életükből kiindulva nehezen is tudják elképzelni mindezt, nehezen tudják elfogadni ezek reális voltát, ezért szükséges, hogy megfelelő szemléleti anyaggal, saját élményekkel és személyes meggyőződéssel dolgozzuk fel ezeket a témákat, értelmükre-érmükre egyaránt hatva, hogy lássák meg és értékeljék külön a múlt és jelen közötti különbséget, a fejlődést.

A *felnőttek megváltozott életéről* több olvasmányunk szól, és teszi lehetővé annak elmélyítését, hogy a mi szocialista társadalmunk a dolgozó embernek mindent megad: szabad életet az egyre szépülő hazában, emberi sorsot, megbecsülést oly sok megaláztatás és nyomorúság után.

A gyermekeink boldog életét tárgyaló olvasmányaink mellett a többi között *A csepeli gyár- város*, *A magas-szerelő és a Délutáni séta* ad lehetőséget a mai munkásélet bemutatására. A munka fontosságának megismertetésén túl az alkotó munka szépségét, a helytálló ember erejét kell kiemelni a csepeli munkások életét bemutatóval. Azt a helytállást, erőt, amellyel megzabolázzák a félelmetes anyagot, azt a teremő tevékenységet, mellyel az életünket biztosító-könnyebbé tevő eszközöket hozzák létre. A nagy hőségben, a félelmetes tüzzel munkálkodó emberek szorgosan dolgoznak, értik munkájuk fontosságát, és érzik a társadalom erkölcsi és anyagi megbecsülését. A távvezetékét rendkívüli bátorsággal építő munkás alakjában a teremő embert dicsérjük, akinek munkájából is épül jobb, boldogabb életünk, hiszen a kigyuló villanyfény, a távoli vidékekre eljutó energia valóra válthatja a kulturáltabb, teljesebb emberi élet iránti vágyakat — segítségével is a szellem napvilága ragyoghat be minden ház ablakán, Petőfi álmát valóra váltva. A házához hozzátartozik a benne élő nép, megbecsülése és szeretete elválaszthatatlan része a mi hazafiságunknak. Társadalmunknak arról a gondoskodásáról is szólunk: hogyan védik a gyárakban a munkások egészségét, segítik pihenését, szórakozását. Szólnunk kell érdemben a városi emberek, munkások megváltozott életéről, kulturális igényeiről, akik már olvasó emberek, színházba járnak, és művelt ember módjára szórakoznak, mert van rá anyagi lehetőségük, idejük és igényük. (*Délutáni séta.*) Ha kell, ennek érdekében többletmunkát is vállalnak, a sokasodó művelődési házak jelentősen ilyen társadalmi tevékenységből jönnek létre, mutatva, hogy a nép, a dolgozó ember a magáénak érzi ezt a hazát, áldozatot vállal előrehaladásáért.

Nemcsak a városi élet, de a falusi élet is alapjában megváltozott, merőben más az egykori falusi „mezitlábask”, szegény emberek sorsa. Két jó testvérként él egymást segítve a város és a falu, s egyre inkább hasonlónak válik bennük az élet. (*Két jó testvér.*) A munkások és parasztk munkájának fontosságát, egyformán szükséges voltát hangsúlyozzuk, és az ebből következő kölcsönös megbecsülést. „Az egyik sem élhet meg a másik nélkül” gondolat mellett azt is ki kell emelni, hogy egyre inkább megszűnik a különbség is a városi munka és élet és a falusi élet között, mert ipari jellegűvé is kezd válni a mezőgazdasági munka, szakmunkás kell a korszerű termeléshez falun is. Az embert segítő gépek egyre jobban elterjednek, s teszik könnyebbé a mezőgazdaságban dolgozók életét. (*Dal a traktorról.*) A szövetkezetben, állami gazdaságban dolgozó parasztk munkája nemcsak könnyebb, hanem eredményesebb is, ezt mutatják az élet tényei, a szépülő családi házak, benne az új bútor, az egyre gyakoribb fürdőszoba folyóvízzel, meg a televízió szaporodása a falusi házakban. (*A szövetkezet udvarán, A Petőfi utcában.*)

Bizonyítják a sorra megnyíló modern, jól felszerelt szövetkezeti boltok, áruházak, a szaporodó egészségházak, orvosi rendelők. A falun élő ember is könnyebben ki tudja elégíteni különböző szükségleteit, egészségének védelmét is jobban szolgálják a könnyen elérhető egészségügyi létesítmények. (*Megnyílt az új szövetkezeti bolt, Abol a szép tervek születnek.*) Még a színházba is eljutnak ma már az egykori zsellérek, cselédek ott helyben, és hogy mennyire igénylik, erre nem árt rámutatni, különösen kiemelve azt, hogy sokukban öreg korukra alakult ki ez az igény, csak öreg korukban ismerkedhettek meg vele. (*Színház a faluban.*) Mint ahogy sok parasztember csak öreg korában jutott el messzi vidékekre, a fővárosba, a Balaton mellé, sőt nem kevesen külföldi tájakat, embereket is megismerhettek saját erejükből és a szövetkezet támogatásával. A televízió, rádió, újságok mellett az utazások is kitérték a világot a falusi emberek előtt, és csodálkozva,

boldogan felejtkeznek bele a sokféle látványba, még inkább elismerve társadalmunk erejét, gondoskodását.

Az épülő nagy alkotások egyformán lelkesítik a felnőtt embert és fejlődő gyermeket, és a hazához körik sok szállal, akár új, modern lakótelepekről, akár az újjáépült Lánchidről van szó vagy a hatalmas Népstadionról. S nem lebecsülhető az a jogos nemzeti büszkeség, amely a sportsikereink láttán alakul ki gyermekeinkben. (*Jani a Népstadionban.*) Emellett a sportot szerető és azt űző gyermek értékes társadalmunkban, mert általa nemcsak testi képességei fejlődnek, hanem értékes akarati és jellembeli tulajdonságai egyaránt, s testben-szellemiekben fejlett ifjaink tudnak helytállni a munkában, a honvédelmi köteleességek teljesítésében, a haza védelmében.

A *Játszóter készülő* c. olvasmány feldolgozása során alkalmunk van a párt és a tanács irányító munkájával megismertetnünk gyermekeinket, rámutatva arra, hogy a kommunisták pártja hogyan vezeti népünket a jobb élet megteremtésére irányuló tevékenységében, szerte az országban mindenütt élére állva a helyi erőfeszítéseknek, társadalmi munkáknak — természetesen kerülve a nehezen érthető kifejtést —, s utalhatunk társadalmunknak a nép szórakozását, pihenését célzó gondoskodására. Nem szabad kiaknázatlanul hagyni azt a lehetőséget, amely az aktív, tettekben megnyilvánuló hazaszeretet alakítása terén kínálkozik az olvasmány feldolgozása során. A mindennapokban, az aprómunkában megnyilvánuló hazafiság kiemelésére van itt lehetőség, mely a szűkebb pátria gazdagításával egész népünket teszi gazdagabbá, ha sok helyen buzog az alkotókedv, a teremtet szándék.

A *felöltök mai életéről, megváltozott sorsáról* szóló ismeretek még meggyőzőbb erejűvé válnak, ha szembeállítjuk őket azokkal a tényekkel, amelyek a dolgozó emberek múltbeli nyomorúságát mutatják be. A már érintett olvasmányokon kívül, melyek a gyermekek sanyarú sorsával együtt megrajzolják a szülők helyzetét is, külön jelentős szerepe van a *Ludas Matyi, Kevély Kereki és A paraszilegény és a kisnyúl* című olvasmányoknak. Ezekben a dolgozó emberek végtelen szegénysége, elviselhetetlennek tűnő nyomorúsága mellett kirajzolódik a *kegyetlen elnyomás* képe is. Hiába vágyódtak a szegény emberek a jobb élet után, akarták az emberibb életet, hiába énekeltek meg népdalokban, históriákban az urak felett ésszel-furfanggal aratott győzelmeket, a valóságban csak őket húzták deresre, ők voltak kénytelenek szolgálni gögös uraiknak éhbérért, ők szenvedtek a múltban emberhez nem méltó sorban, nyomorúságban. Ritkán tudták visszaadni a sérelmeket, az ültegeket, a bántást. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a *nép soha nem nyugodott bele sorsába*, egyre inkább öntudatosá válva küzdött az elnyomás ellen, az újra ismétlődő szabadságharcokban, felkelésekben és munkásmozgalmi harcokban hősiessé küzdelmet vívott felszabadításáért. Hangsúlyoznunk kell, hogy évszázados harcok után végre 1945-ben valóra váltak a nép évszázados álmái, törekvései, s hazánk felszabadulásával a nép hazája lett ez a föld, s a felszabadult magyar hazában szocialista társadalmat építhet népünk.

IRODALOM

- [1] Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja (Nevelési terv), Tankönyvkiadó, Bp., 1963. 60. old.
- [2] Útmutató az ált. iskolák 3. és 4. osztályos olvasókönyvének bővített kiadásához, Tankönyvkiadó, 1968., 18. old.
- [3] Kézikönyv az általános iskolák 3. osztályának tanítóinak számára, Tankönyvkiadó, 1966., 47. old.

DR. SZÜTS ISTVÁNNÉ

Szeged

Csoportmunka tapasztalatai az élővilág órákon

Az utóbbi évek során több cikk és előadás foglalkozott a csoportmunkák tapasztalataival, valamint pedagógiai értékelésével. Mint gyakorló iskolai szakvezető tanár, az élővilág tantárgy keretében, magam is végeztem a csoportmunka alkalmazásával kapcsolatban kísérleteket, a tanulói öntevékenység, illetve az oktatás hatékonyságának fokozása céljából.